

źródła monastyczne

28

źródła monastyczne

28

Redaktor serii: Ks. Marek Starowieyski

starożytność **20**

JAN KASJAN
ROZMOWY
Z DJCAMI
tom 1
ROZMOWY I-X

Przekład i opracowanie:
ks. Arkadiusz Noć

TYNIEC

WYDAWNICTWO BENEDYKTYNÓW

Tytuł oryginału: Collationes Patrum XXIV

Projekt okładki i stron tytułowych: Andrzej Cieplucha

Imprimi potest: Opactwo Benedyktynów
L.dz. 63/2002, Tyniec, dnia 6.09.2002 r.
† Marek Szeliga OSB, opat tyniecki

Wydanie drugie

ISBN 978-83-7354-226-6 broszura
ISSN 1230-6711

© Copyright by TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów
ul. Benedyktyńska 37
30-398 Kraków
tel.: +48 (12) 688-52-90
fax: +48 (12) 688-52-91
e-mail: zamowienia@tyniec.com.pl
www.tyniec.com.pl

*Największą wdzięczność winniśmy tym,
którzy od dzieciństwa uczyli nas zmierzać do rzeczy wielkich
i dając nam zasmakować szczęścia, które sami posiadali,
wszczepili w nasze serca wzniósłe pragnienie doskonałości.*

(Jan Kasjan, Rozmowy z Ojcami XVII,7)

SPIS TREŚCI

SKRÓTY	17
WSTĘP	19
I. ŻYCIE JANA KASJANA	20
1. <i>Dobrudża</i> (365–382)	20
2. <i>Palestyna</i> (383–385)	21
3. <i>Egipt</i> (386–399)	22
4. <i>Konstantynopol</i> (400–404)	25
5. <i>Rzym</i> (405–415)	26
6. <i>Marsylia</i> (416–435)	27
II. PISARSTWO	28
1. Charakterystyka	28
2. Dzieła	30
III. DOKTRYNA	33
1. Źródła	33
2. Nauka o doskonałości	35
3. Semipelagianizm	36
IV. ZNACZENIE JANA KASJANA	41
V. TŁUMACZENIA POLSKIE „ROZMÓW Z OJCAMI”	43
VI. BIBLIOGRAFIA	49
A. Wydania i tłumaczenia dzieł Kasjana	49
B. Bibliografia na temat Jana Kasjana	51
C. Bibliografia wykorzystana w przygotowaniu przypisów do t. 1	56
PRZEDMOWA DO CZĘŚCI I (ROZMOWY I–X)	61
ROZMOWA I Z ABBA MOJŻESZEM: O ZADANIU I CELU ŻYCIA MNICHA	65
1. Pobyt w Sketis i postanowienie abba Mojżesza	65
2. Pytanie abba Mojżesza o zadanie i cel mnicha	66
3. Nasza odpowiedź	68

4. Drugie pytanie abba Mojżesza na ten sam temat.....	68
5. Przykład człowieka zmierzającego do postawionego sobie zadania.....	70
6. O tych, co wyrzekłszy się świata, chcą zdobyć doskonałość bez miłości.....	72
7. Powinniśmy dążyć do pokoju serca	73
8. Dążenie do kontemplacji Boga oraz przykład Marii i Marty	75
9. Dlaczego cnoty nie będą zawsze praktykowane?.....	77
10. Ustanie czynność, nagroda pozostanie	77
11. Wieczne trwanie miłości.....	79
12. Czy można oddać się nieprzerwanej kontemplacji duchowej?.....	80
13. Kierowanie serca do Boga. Królestwo Boże i królestwo diabła.....	80
14. Nieśmiertelność duszy	84
15. Wpatrywanie się w Boga czyli kontemplacja.....	88
16. Skąd biorą się rozproszenia?.....	90
17. Dokąd sięga, a dokąd nie sięga władza ducha nad myślami.....	90
18. Porównanie duszy z młynem wodnym.....	91
19. Trzy źródła myśli	92
20. Rozróżnianie myśli za przykładem wprawnego bankiera	94
21. Omamienie abba Jana	98
22. Czworaki sposób rozpoznawania myśli.....	100
23. Słowa nauczyciela stosują się do usposobienia słuchaczy	101

ROZMOWA II

Z ABBA MOJŻESZEM: O ROZPOZNAWANIU MYŚLI..... 105

1. Abba Mojżesz o łasce rozpoznawania.....	105
2. Błogosławiony Antoni o wyjątkowości daru rozpoznawania	107
3. Występki Saula i Achaba	110
4. Świadectwa Pisma Świętego o darze rozpoznawania.....	111
5. Śmierć starego Herona.....	112
6. Upadek dwóch braci z braku roztropności	114
7. Omamienie brata, spowodowane brakiem cnoty rozpoznawania.....	115

8. Upadek zwiedzonego podstępem pustelnika z Mezopotamii.....	116
9. Jak nabyć prawdziwą roztropność?.....	117
10. Pokora fundamentem roztropności.....	117
11. Abba Serapion o pokusach i pokładaniu ufności w samym sobie.....	118
12. Dlaczego lękamy się wyjawiać starszym nasze myśli?.....	122
13. Wstyd należy przewyciężyć, a dręczonemu pokusą należy współczuć.....	123
14. Powołanie Samuela	129
15. Powołanie apostoła Pawła.....	129
16. Troska o dar rozpoznawania.....	130
17. Nadmierne posty i czuwania.....	131
18. Jaka winna być miara w umartwieniu?.....	132
19. Właściwa ilość codziennego pokarmu.....	132
20. Czy dwa suchary to nie za dużo?	133
21. Wierne przestrzeganie tej miary wymaga wysiłku	133
22. Ogólna miara postu i posiłku	133
23. Opanowywanie nocnych zmaz	134
24. Wysiłek zachowania stałej miary w jedzeniu. Obżarstwo brata Beniamina	135
25. W jaki sposób można zachować stale tę samą miarę?.....	136
26. Jak unikać przekroczenia miary	136

ROZMOWA III

Z ABBA PAFNUCYM:

O TRZECH STOPNIACH WYRZECZENIA 139

1. Życie i cnoty abba Pafnucego.....	139
2. Odpowiedź na słowa starca	141
3. Trzy sposoby powołania do doskonałości i trzy stopnie wyrzeczenia	141
4. Trzy sposoby powołania	142
5. Opieszalemu pierwszy sposób powołania nie przynosi korzyści, a gorliwemu nie szkodzi ostatni ...	144
6. Trzy stopnie wyrzeczenia	147
7. Jak dojść do doskonałości na poszczególnych stopniach wyrzeczenia	149
8. Bogactwo, które decyduje o pięknie duszy.....	155
9. Trzy rodzaje bogactw	156
10. Pierwszy stopień wyrzeczenia nie wystarcza do doskonałości	157

11. Wolna wola a łaska Boża	160
12. Działanie łaski Bożej nie ogranicza wolności woli	160
13. Bóg prostuje naszą drogę	163
14. Pan jest naszym Nauczycielem, dzięki Jego światłu poznajemy Prawo	163
15. Poznanie przykazań i wysiłki dobrej woli pochodzą od Boga.....	164
16. Również wiara jest darem Bożym	166
17. Pan uśmierza pokusy i daje łaskę wytrwania	168
18. Pan udziela stałości w bojaźni Bożej	169
19. Od Pana pochodzi natchnienie i realizacja dobrej woli ...	169
20. Nic nie dzieje się bez Boga.....	171
21. Znaczenie wolnej woli	172
22. Wolna wola potrzebuje pomocy Bożej	172

ROZMOWA IV

Z ABBA DANIELEM: O PRZECIWSTAWNYCH

PRAGNIENIACH DUCHA I CIAŁA

1. Życie abba Daniela	175
2. Skąd pochodzą nagłe zmiany usposobienia?	176
3. Odpowiedź abba Daniela	177
4. Dlaczego Pan Bóg poddaje nas próbie?	178
5. Nasze wysiłki potrzebują Bożej pomocy	178
6. Pan Bóg opuszcza nas czasem dla naszego pożytku.....	179
7. Zmaganie ducha z ciałem jest pożyteczne	181
8. Dlaczego Apostoł wspomina o ludzkiej woli?	182
9. Sztuka zadawania właściwych pytań	183
10. Znaczenie słowa „ciało”	183
11. „Ciało” a „pożądliwość ciała”	185
12. Wpływ „ciała” i „ducha” na ludzką wolę.....	186
13. Zbawienne niezdecydowanie.....	190
14. Złe duchy nie mogą się poprawić	190
15. Korzyści wynikające z walki ciała przeciwko duchowi....	191
16. Pokusy cielesne chronią przed gorszymi upadkami	192
17. Oziębłość eunuchów	192
18. Różnica między człowiekiem cielesnym a zmysłowym?...	193
19. Trzy sposoby życia	194
20. Niewłaściwe wyrzeczenie się świata	197
21. Przywiązanie do błahostek	199

ROZMOWA V

Z ABBA SERAPIONEM:

O OŚMIU WADACH GŁÓWNYCH..... 201

1. Ile jest rodzajów wad i w jaki sposób próbują
nami zawładnąć?201
2. Osiem wad głównych202
3. Dwa rodzaje wad i cztery sposoby ich powstawania203
4. Jak leczyć wadę łakomstwa i nieczystości.....203
5. Jakim sposobem nasz Pan, jako jedyny,
nie popełnił grzechu, gdy był kuszony.....206
6. Na czym polegało kuszenie Pana.....207
7. Próżność i pycha nie potrzebują „pomocy” ciała211
8. Czym różni się chciwość od innych wad211
9. Smutek i lenistwo powstają bez zewnętrznej przyczyny213
10. Zgodność pierwszych sześciu wad
i pokrewieństwo dwóch ostatnich.....213
11. Pochodzenie i właściwości poszczególnych wad215
12. Kiedy próżność może być pożyteczna.....220
13. Wady główne nie atakują jednakowo223
14. Walka przeciw wadom powinna uwzględniać sposób,
w jaki nas atakują.....224
15. Bez pomocy Bożej nie zdołamy pokonać wad.....226
16. Symboliczne znaczenie
siedmiu narodów kananejskich228
17. Jak pogodzić liczbę siedmiu narodów
z ośmioma wadami?231
18. Do siedmiu narodów należy dodać naród egipski231
19. Dlaczego Pan Bóg nakazał wytępić siedem narodów,
a w przypadku ósmego tylko opuścić jego ziemię232
20. Porównanie łakomstwa z orłem.....234
21. Rozprawa z filozofami o niemożliwości
wytępienia łakomstwa.....235
22. Dlaczego Pan Bóg zapowiedział Abrahamowi,
że lud izraelski będzie musiał pokonać
dziesięć narodów236
23. Dlaczego pożyteczne jest dla nas zdobycie
„krajów” siedmiu wad237
24. Ziemia Kanaan należała pierwotnie
do potomków Sema.....238
25. Pismo Święte o ośmiu wadach.....238

26. Nie wystarczy pokonać łakomstwo,
należy pracować nad zdobyciem cnót.....240
27. Porządek walki przeciwko wadom
nie jest zawsze ten sam241

ROZMOWA VI

Z ABBA TEODOREM:

O ZAMORDOWANIU ŚWIĘTYCH..... 243

1. Opis pustyni. Dlaczego zginęli święci?243
2. Odpowiedź abba Teodora245
3. Trzy kategorie wszystkich rzeczy: dobra, zła i obojętna247
4. Nikogo nie można zmusić do popełnienia zła250
5. Dlaczego mówi się, że Pan Bóg stworzył zło?.....251
6. Odpowiedź.....251
7. Czy morderca popełnia grzech, jeśli sprawiedliwy
otrzymuje za tę śmierć nagrodę?.....253
8. Odpowiedź.....254
9. Przykład Hioba, kuszzonego przez diabła i Zbawiciela,
zdradzonego przez Judasza: w życiu sprawiedliwego
zarówno szczęście jak i nieszczęście przyczyniają się
do zbawienia254
10. Mąż doskonały powinien być „oburęczny”257
11. Dwa rodzaje pokus i trzy przyczyny ich ataku.....262
12. Mąż sprawiedliwy powinien być jak pieczęć ze stali.....269
13. Czy umysł potrafi wytrwać w tym samym stanie?.....270
14. Odpowiedź270
15. Kto opuszcza swoją celę, ponosi szkodę.....272
16. Także Moce niebieskie podlegają zmianom272
17. Nikt nie popada w grzechy nagle273

ROZMOWA VII

Z ABBA SERENUSEM:

O ZMIENNOŚCI DUSZY I ZŁYCH DUCHACH 275

1. Abba Serenus i cnota czystości.....275
2. Pytanie o stan naszych myśli276
3. Niestalość naszej duszy.....278
4. Właściwości duszy.....279
5. Dusza doskonała powinna być podobna
do setnika z Ewangelii.....282
6. Wytrwałość w czuwaniu nad myślami286
7. Ataki złych duchów i zmienność duszy288

8. Pomoc Boża i siła wolnej woli	288
9. Skąd ścisły związek duszy ze złymi duchami?.....	290
10. Do jakiego stopnia duchy nieczyste mogą łączyć się z duszą.....	290
11. Czy duchy nieczyste naprawdę nie mogą przenikać i łączyć się z duszami opętanych?	291
12. Władza złych duchów nad opętanymi.....	291
13. Żaden duch nie może przenikać ducha. Tylko Pan Bóg nie posiada ciała.....	293
14. Czy złe duchy naprawdę nie znają ludzkich myśli?	294
15. Dokąd sięga władza złych duchów nad ludzkimi myślami.....	295
16. Przykład, jak duchy nieczyste poznają ludzkie myśli.....	296
17. Różnorodność pokus wynika z działania wielu złych duchów	296
18. Czy złe duchy kuszą ludzi według jakiegoś planu?.....	297
19. Pośród złych duchów nie istnieje doskonała zgoda w działaniu	297
20. Nie wszystkie złe duchy są jednakowo silne.....	298
21. Walka z ludźmi nie obywa się bez trudu.....	299
22. Władza złych duchów jest ograniczona.....	303
23. Moc złych duchów uległa zmniejszeniu	304
24. Metoda postępowania złych duchów	305
25. Wady są gorsze od opętania	305
26. Śmierć proroka i choroba abba Pawła.....	306
27. Ukaranie abba Mojżesza.....	310
28. Nie należy pogardzać tymi, którzy zostali oddani duchom nieczystym.....	311
29. Dlaczego opętanym nie udziela się Komunii świętej?	311
30. Odpowiedź	312
31. Jak biedni są ci, którzy nie zasługują na próby doczesne	313
32. Wielość pragnień i dążeń wśród duchów nieczystych.....	315
33. Skąd tak wielkie różnice pomiędzy złymi duchami?	319
34. Odpowiedź odłożona na później	320

ROZMOWA VIII

Z ABBA SERENUSEM:

O DUCHACH ZWANYCH „ZWIERZCHNOŚCIAMI”

1. Gościnność abba Serenusa	321
2. Skąd tyle rodzajów złych duchów?	322

3. Pismo Święte poucza w różny sposób.....	323
4. Dwojakie tłumaczenie niektórych miejsc w Piśmie Świętym.....	326
5. Abba Serenus o nauce, którą zamierza przedstawić	328
6. Pan Bóg nie stworzył nic złego.....	328
7. Początek duchów nazywanych „Zwierzchnościami” i „Władzami”	329
8. Upadek szatana i [jego] aniołów.....	331
9. Kiedy nastąpił upadek diabła?	333
10. Przyczyna upadku diabła.....	334
11. Kara dla kusiciela i upadłych.....	335
12. Ciżba demonów w powietrzu i wywoływany przez nie niepokój.....	337
13. Walka złych duchów z ludźmi i pomiędzy sobą.....	338
14. „Zwierzchności” i „Władze” pośród złych duchów.....	340
15. Święte Moce niebieskie: Aniołowie i Archaniołowie	341
16. Posłuszeństwo złych duchów – wizja pewnego mnicha ...	341
17. Każdy człowiek ma dwóch aniołów.....	344
18. Różnice pośród złych duchów: świadectwo dwóch filozofów	345
19. Bez opanowania duszy złe duchy nie mogą zaszkodzić człowiekowi.....	346
20. Czy upadli aniołowie współżyli z córkami człowieczymi?.....	347
21. Odpowiedź	348
22. Czy można mówić o winie, gdy nie było Prawa?	353
23. Normą jest prawo naturalne	353
24. Grzechy popełnione przed potopem słusznie podlegają karze	356
25. Wyjaśnienie wersetu o diable.....	358

ROZMOWA IX

Z ABBA IZAAKIEM: *O MODLITWIE (1)* 363

1. Wstęp	363
2. Abba Izaak o właściwościach modlitwy	364
3. Podstawy czystej i szczerzej modlitwy	366
4. Porównanie duszy do piórka lub puchu.....	367
5. Przyczyny ociążałości duszy.....	368
6. Widzenie pewnego starca obserwującego nieszpokojną pracę współbrata.....	370
7. Dlaczego łatwiej wzbudzić niż zachować dobre myśli?.....	372

8. Różnorodność modlitwy.....	373
9. Cztery rodzaje modlitwy.....	374
10. Kolejność modlitw	375
11. Prośby	375
12. Modlitwy.....	376
13. Wspólne błagania	377
14. Dziękczynienia.....	377
15. Zalecenia dotyczące wymienionych modlitw.....	378
16. Do którego rodzaju modlitwy powinniśmy dążyć	380
17. Cztery rodzaje modlitwy zapoczątkował Jezus Chrystus	380
18. Modlitwa Pańska	382
19. Niech przyjdzie królestwo Twoje (Mt 6,10)	384
20. Niech Twoja wola się spełnia (Mt 6,10).....	385
21. Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj (Mt 6,11).....	386
22. Przebacz nam nasze winy (Mt 6,12).....	387
23. Nie wódź nas na pokuszenie (Mt 6,13).....	388
24. Powinno się prosić tylko o to, co zostało zawarte w Modlitwie Pańskiej.....	389
25. Modlitwa bardziej wzniosła od Modlitwy Pańskiej.....	390
26. Przyczyny żarliwej modlitwy.....	391
27. Rodzaje duchowych wzruszeń.....	392
28. Dlaczego nie zawsze jesteśmy zdolni opłakiwać swoje grzechy?	392
29. Łzy mogą wyrażać różne stany duszy	393
30. Płaczu nie powinno się wymuszać.....	395
31. Abba Antoni o doskonałej modlitwie	395
32. Oznaki wysłuchania modlitwy	396
33. Czy grzesznik może liczyć na wysłuchanie modlitwy?	396
34. Różne przyczyny wysłuchania.....	396
35. Modlitwa w izdebce.....	403
36. Wartość cichej i krótkiej modlitwy.....	404

ROZMOWA X

Z ABBA IZAAKIEM: *O MODLITWIE (2)* 407

1. Wstęp	407
2. Zwyczaj ogłaszania Wielkanocy w prowincji egipskiej	407
3. Herezja antropomorfistów i upadek abba Serapiona.....	410
4. Przyczyny odstępstwa starca Serapiona	412
5. Powstanie herezji antropomorfizmu.....	412

6. Dlaczego jednym objawia się Chrystus pokorny, a drugim chwalebny?	414
7. Jedyny cel mnicha	415
8. Jak pamiętać ciągle o Bogu?	417
9. Znaczenie doświadczenia dla zrozumienia spraw duchowych	419
10. Jak nauczyć się nieustannej modlitwy	420
11. Modlitwa nieustanna prowadzi do modlitwy doskonałej	426
12. Jak wytrwać bez roztargnień w czasie rozmyślenia?	429
13. Zmienności myśli	430
14. Jak osiągnąć stałość serca i myśli	431

SKRÓTY

Skróty biblijne:

- BT** *Biblia Tysiąclecia: Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, „Pallottinum”, Poznań 2000⁵ (przekład z języków oryginalnych).
- LXX** *Septuaginta* (tłumaczenie ksiąg Starego Testamentu z j. hebrajskiego i j. aramejskiego na j. grecki).
- Wlg** *Wulgata* (przekład Biblii z j. hebrajskiego i j. greckiego na łacinę, dokonany przez św. Hieronima).

Skróty naukowe:

- BScRel** *Biblioteca di Scienze Religiose*, Roma 1968nn.
- CPL** *Clavis Patrum Latinorum*, E. DEKKERS, AE. GAAR, Steenbrugis 1995³ (podajemy numery).
- CSEL** *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, Vindobonae 1866–.
- CT** *Collectanea Theologica*, Lwów 1929– Warszawa 1950nn.
- DHGE** *Dictionnaire d’Histoire et de Géographie Ecclésiastique*, Paris 1912–.
- DSp** *Dictionnaire de la Spiritualité*, 1–17, Paris 1937–1995.
- KKK** *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.
- LNPF** *A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church* (red. P. SCHAFF, H. WACE), Buffalo/New York.

- OCA *Orientalia Christiana Analecta*, Roma 1935nn.
- OCP *Orientalia Christiana Periodica*, Roma 1935.
- PG *Patrologia Graeca* (red. J.-P. MIGNE), Paris 1857–1866.
- PL *Patrologia Latina* (red. J.-P. MIGNE), Paris 1844–1855.
- POK *Pisma Ojców Kościoła*, Poznań 1924–.
- PSP *Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy*, Warszawa 1969–.
- QPresCult *Quaderni di Presenza Culturale*, Caltanissetta.
- RAM *Revue d'ascétique et de mystique*, Toulouse 1920–.
- RecTh *Recherches de théologie ancienne et médiévale*, Louvain 1929–.
- SCh *Sources Chrétiennes* (red. H. DE LUBAC, J. DANIELOU), Paris 1941–.
- SWP *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, red. J.M. SZYMUSIAK, M. STAROWIEYSKI, Poznań 1971.
- ThVM *Théologie de la vie monastique*, *Théologie* 49, Paris 1961.
- ŹrMon *Źródła Monastyczne*, Kraków-Tyniec 1993–.
- ŹrMon 4 *Apoftegmaty Ojców Pustyni, t. 1. Gerontikon. Księga Starców*, tł. M. BORKOWSKA, Kraków 1994.
- ŹrMon 9 *Apoftegmaty Ojców Pustyni, t. 2. Kolekcja systematyczna*, tł. ks. M. KOZERA, Kraków 1995.